

Olena Bocharova

**DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWO-BADAWCZA
LABORATORIUM ROZWOJU ZDOLNOŚCI STUDENTÓW**

Research work of the laboratory of students' abilities development

The purpose of the article is a presentation of the work of the laboratory of students' abilities development at Gorlovka Institute for Foreign Languages. One of the main wealth of the Ukrainian society is its intellectual potential, especially young people who can realize their creativity and professional opportunities. For the development of future talent it is necessary to create a higher education system, which could be conducive to diagnosis and support of young people, development and realization of their abilities, stimulating creative work of teachers and students, intensification of scientific work with youth, formation of teachers and scientists. To meet this purpose the laboratory of students' abilities was established in Gorlovka Institute for Foreign Languages, whose task is to study and create the best educational environment for the development of gifted students' skills. To diagnose the level of language, leadership, creative and pedagogical skills special psychological methods were used, aimed at: identifying gifted and talented students; creating conditions for realization of individual creative abilities of future teachers; creating an appropriate atmosphere for the development of personal individual potential and cognitive abilities in a free choice condition; as well as the possibility of individual adapting in social and cultural sphere.

Key words: student, abilities, talent, diagnostics, research, conditions

Wprowadzenie

Jednym z najważniejszych zasobów społeczeństwa jest jego potencjał intelektualny, reprezentowany przez grupy społeczne, które znalazły swoje miejsce w życiu, w pełni realizowały swoje zdolności twórcze i możliwości zawodowe. Są one głównym motorem postępu we wszystkich dziedzinach życia społeczeństwa oraz państwa. Wsparcie i rozwój utalentowanej osobowości jest jednym z głównych zadań szkolnictwa wyższego. Rozwojowi przyszłych talentów musi służyć tworzenie w jednostkach szkolnictwa wyższego systemu, który sprzyjałaby identyfikacji i wspieraniu utalentowanych młodych ludzi, rozwoju i realizacji ich umiejętności, stymulowaniu twórczej pracy uczniów i nauczycieli, aktywizowaniu pracy naukowej z młodzieżą, kształceniu kadry naukowej oraz pedagogicznej.

System ten powinien obejmować instytucje edukacyjne na różnych poziomach akredytacji: gimnazjum, liceum, akademie, uniwersytety, różne placówki oświatowe, instytucje kształcenia podyplomowego. Procesowi temu sprzyja budowanie zintegrowanego modelu utalentowanego specjalisty przyszłości oraz opracowanie i wdrożenie technologii edukacyjnych w oparciu o strategię uczenia, które bazują na pogłębianiu, przyspieszaniu, wzbogacaniu wiedzy, a także aktywacji, różnicowaniu i indywidualizacji nauczania oraz uczenia się uczniów.

Wsparciem młodzieży uzdolnionej jest przede wszystkim tworzenie właściwych warunków w celu umożliwienia studentom realizacji swoich interesów i potrzeb życiowych. W celu zwiększenia roli studentów w tworzeniu wysokiej jakości nowego środowiska edukacyjnego, w ramach instytucji szkolnictwa wyższego, którego wiodącą cechą jest podejście innowacyjne do nauki i edukacji. Coraz więcej uwagi poświęca się mechanizmom sprzyjającym rozwojowi twórczej aktywności studentów uzdolnionych, ich wewnętrznego potencjału i aspiracji, aby poprawić poziom ich kompetencji zawodowych¹.

Dla precyzyjnego rozwoju zdolności każdego studenta w wyższym zakładzie pedagogicznym powinny być stworzone odpowiednie warunki i uwzględniony cały szereg istotnych czynników, wśród których można wyznaczyć tak wewnętrzne, jak i zewnętrzne, a mianowicie:

- udzielanie wszechstronnej pomocy studentom w ujawnieniu i rozwoju dominujących zdolności;
- uwzględnianie dziedzicznych danych – biofizjologiczne, anatomo-fizjologiczne właściwości organizmu (zadatki), które są podstawą rozwoju zdolności;
- stworzenie dogodnego środowiska, które sprzyja rozwojowi odpowiednich zdolności;
- opracowanie psychologicznych i metodycznych aspektów pracy z utalentowaną osobowością, opracowanie indywidualnych programów nauczania;

¹ О.С. Антонова, *Теоретичні підходи до створення моделі педагогічної обдарованості*, [w] *Професійно-педагогічна освіта: сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку: монографія*, За заг. ред. проф. О.А. Дубасенюк, Житомир 2006, s. 47.

- organizacja celowego, wychowawczego wpływu na rozwój zdolności, pod warunkiem jedności w działalności wykładowców, studentów, kierownictwa uczelni, organów studenckiego samorządu;
- zaangażowanie studentów w różnego rodzaju działalnościach, w celu uzyskania pewnego doświadczenia w ich wykonywaniu, stymulacji ich aktywności, co sprzyjałoby skutecznemu rozwojowi ich potencjalnych możliwości;
- emocjonalny rozwój studentów, przejawiający się w wykonaniu zadań, w pragnieniu współzawodnictwa, pewności swoich sił i zdolności, szacunku, tolerancji w stosunku do innych ludzi, skłonności do autoanalizy, tolerancyjnego nastawienia do krytyki, gotowości podzielenia się rzeczami i ideami z innymi osobami, niezależności w myśleniu i zachowaniu, poczucia humoru;
- kształtowanie odpowiedniego systemu wartości, co odzwierciedla się w rozwoju „Ja” – koncepcji, wewnętrznej motywacji, która determinuje się autonomicznością, samowystarczalnością, niezależnością od czynników sytuacyjnych;
- świadome przygotowanie wykładowcy do odpowiedniej pracy (stwarzanie sytuacji, w których student mógłby zrealizować się „w odpowiednim miejscu i w odpowiednim czasie”, być dla niego „Jego Nauczycielem”);
- stworzenie systemu stymulacji twórczości;
- specjalne przygotowanie wykładowcy do pracy z utalentowaną młodzieżą. Tworzenie modelu wsparcia uzdolnionych studentów w instytucjach szkolnictwa wyższego, składa się z następujących etapów:
 - a) diagnoza,
 - b) cel (określenie maksymalnego poziomu socjalizacji studenta utalentowanego w szkole wyższej),
 - c) prognoza (przewidywanie hipotetycznych warunków dydaktycznych, które zapewnią wsparcie uzdolnionych studentów),
 - d) kształtowanie (wykorzystanie prognozowanych warunków pedagogicznych w praktyce poprzez wykonanie pewnych działań),
 - e) skuteczna kontrola (podsumowanie wyników pracy, zidentyfikowanie pozytywnych i negatywnych stron, korekty dalszej pracy).

Działalność naukowo-badawcza laboratorium rozwoju zdolności studentów

11 lutego 2014 r. rozpoczął się pierwszy etap wyszukiwania zdolności wśród studentów I i II roku wszystkich wydziałów Gorliwskiego Instytutu Języków Obcych oraz stworzony został Bank „Student Uzdolniony GIIM (Gorliwski Instytut Języków Obcych)”.

W pracy ze studentami brano pod uwagę przejaw uzdolnień w zależności od wieku studentów. Należy podkreślić, że okres studiów (18–25 lat) wywiera

istotny wpływ na rozwój zdolności, należało zatem dokonać charakterystyki poszczególnych etapów rozwojowych.

Zarówno okres studiów, jak również inne fazy życiowego cyklu człowieka, mają swoją niepowtarzalną specyfikę. Jeszcze radziecki pedagog, K. Uszinski, uważał okres od 16 do 22–23 roku życia za lata „najdynamiczniejsze”, wskazując na to, że właśnie w tym wieku wyznacza się ukierunkowanie w sposobie myślenia człowieka, w jego charakterze².

B. Ananjew akcentował, że właśnie w tym okresie odbywa się «kształtowanie motywacji, całego systemu wartościowych orientacji» osobowości. To z kolei, doprowadza do intensywnego kształtowania specjalnych zdolności w związku z uzawodowieniem, kształtowania charakteru i intelektu³.

Utalentowanych ludzi w wieku studenckim wyróżnia pozytywny obraz swojego „Ja”, pewność swoich zdolności, siła charakteru, charakterystyczne właściwości rozumienia i interpretacji świata wewnętrznego i zewnętrznego.

Dlatego rola pedagoga powinna polegać na organizowaniu współpracy ze studentem, udzielaniu porad, konsultacji, stworzeniu warunków dla pracy z fachowcami o wysokich kompetencjach⁴.

Istotność tego okresu przejawia się również tym, że przebywanie młodych ludzi w murach wyższej uczelni może stworzyć system wymogów, adekwatnych względem głównych parametrów kreatywnego środowiska. To pozwala modelować system aktywnych wpływów wychowawczych na rozwój zdolności w tym wieku. W tym okresie odbywa się intensywny proces kształtowania osobowości, w szczególności kompetencji. W związku z tym, dla kształtowania się utalentowanej osobistości, ważnym jest stworzenie systemu wartości, który istotnie wpływa na poziom duchownego i intelektualnego rozwoju człowieka.

Celem działalności Laboratorium jest badanie i stworzenie optymalnych warunków pedagogicznych dla rozwoju umiejętności uzdolnionych studentów.

W swej pracy Laboratorium kieruje się następującymi założeniami:

- Uzdolniony jest praktycznie każdy człowiek, choć każdy w swoim rodzaju. Zadanie pedagoga polega na tym, aby pomóc kształtującej się osobowości maksymalnie rozwijać i ukazywać jej dominujące uzdolnienia i talenty.
- Rozwój zdolności przyszłego fachowca wymaga stworzenia w szkole wyższej całościowego systemu, który przewidywałby wyszukiwanie i wspieranie uzdolnionej młodzieży, rozwój i realizację ich uzdolnień, stymulowanie pracy twórczej studentów oraz wykładowców, a także aktywizację naukowo-poznawczej działalności młodzieży.
- Realizując własny potencjał w procesie kształcenia, przyszli nauczyciele uczą się wyszukiwać i rozwijać zdolności uczniów. Wszak uczeń zdolny

² А.А. Бодалев, *Психология о личности*, Москва 1988, s. 24.

³ А.И. Савенков, *Основные подходы к разработке концепции одарённости*, „Педагогика” 1998, s. 24–29.

⁴ Ю. Гильбух, *Как не убить талант*, „Народное образование” 1991, s. 15–22.

jest pochodną zdolnego nauczyciela (intelekt wzbogaca się poprzez drugi intelekt, charakter kształtowany jest przez inny charakter, osobowość formowana jest inną osobowością).

Badania rozpoczęte w Instytucie Języków Obcych w Gorliwce, stanowią kompleks przedsięwzięć naukowo-teoretycznych, metodycznych i organizacyjnych, które realizowane były w dwóch etapach:

- 1) wstępna praca analityczna (poszukiwawczo-przygotowawcza);
- 2) potwierdzający (konstatujący) etap eksperymentu.

W celu zdiagnozowania stopnia rozwoju zdolności lingwistycznych, przywódczych, twórczych i pedagogicznych, wykorzystano specjalne metody badań psychologicznych, ukierunkowane na: ukazanie zdolnych i utalentowanych studentów; stworzenie warunków dla realizacji indywidualnych zdolności twórczych przyszłych nauczycieli; stworzenie odpowiedniej atmosfery dla rozwoju indywidualnego potencjału osobowości oraz zdolności poznawczych w warunkach swobodnego wyboru, jak również możliwość adaptacji osobowości w sferze społeczno-kulturowej.

Test struktury intelektu P. Amtchauera

W celu zdiagnozowania stopnia rozwoju zdolności lingwistycznych wykorzystano **Test struktury intelektu P. Amtchauera**, który ujawnia odczucie języka, indukcyjne myślenie, zdolność do kombinowania, umiejętności poprawnego wypowiedziania i formułowania treści własnych opinii.

W badaniu udział wzięło 539 studentów.

Z tego:

- 22 studentów prezentowało poziom wysoki,
- 506 studentów – poziom średni.

Tabela 1. Wyniki oceny lingwistycznych zdolności studentów

	Wydział				
	Języka Angielskiego	Humanistyczny		Języka Francuskiego	Języków Słowiańskich
		Historia Psychologia	Tłumaczenia		
Ogólna liczba osób	202 osoby	82 osoby	54 osoby	98 osób	103 osoby
Wysoki poziom	14 osób (7%)	2 osoby (2,4%)	0 osób (0%)	2 osoby (2%)	4 osoby (4%)
Średni poziom	186 osób (92%)	79 osób (96,3%)	52 osoby (96%)	92 osoby (94%)	97 osób (94%)

Źródło: badania własne.

Test Skłonność do pedagogicznej działalności G. Babuszkina

W celu zdiagnozowania stopnia rozwoju pedagogicznych zdolności wykorzystano **Test Skłonność do pedagogicznej działalności G. Babuszkina**, który wyznacza poziom zdolności do pedagogicznej działalności.

W badaniu udział wzięło 558 studentów.

Z tego:

- 166 studentów prezentowało wysoki poziom zdolności,
- 300 studentów – średni poziom zdolności.

Tabela 2. Wyniki oceny pedagogicznych zdolności studentów

	Wydział				
	Języka Angielskiego	Humanistyczny		Języka Francuskiego	Języków Słowiańskich
		Historia Psychologia	Tłumaczenia		
Ogólna liczba osób	194 osoby	81 osoba	53 osoby	99 osób	134 osoby
Wysoki poziom	61 osoba (11%)	25 osób (4,5%)	11 osób (2%)	26 osób (5%)	4 osoby (7,5%)
Średni poziom	103 osoby (18,5%)	39 osoby (7%)	26 osób (4,7%)	52 osoby (9,5%)	80 osób (14,3%)

Źródło: badania własne.

Metodyka „Diagnostyka przywódczych zdolności” (E. Żarikow, E. Kruszelnicki)

W celu zdiagnozowania stopnia rozwoju zdolności przywódczych wykorzystano Metodykę „Diagnostyka przywódczych zdolności” (E. Żarikow, E. Kruszelnicki).

Udział wzięło 586 studentów, wśród których 24 osoby z wysokim poziomem zdolności przywódczych.

Tabela 3. Wyniki oceny przywódczych zdolności studentów

	Wydział				
	Języka Angielskiego	Humanistyczny		Języka Francuskiego	Języków Słowiańskich
		Historia Psychologia	Tłumaczenia		
Ogólna liczba osób	205 osób	86 osób	56 osób	102 osoby	137 osób
Wysoki poziom	9 osób (9%)	5 osób (5%)	1 osoba (2%)	4 osoby (4%)	5 osób (4%)

Źródło: badania własne.

Test kreatywnego (twórczego) myślenia F. Williamsa

W celu zdiagnozowania stopnia rozwoju twórczych zdolności wykorzystano **Test kreatywnego (twórczego) myślenia F. Williamsa**, skierowany na badanie twórczego potencjału osobistości, zdolności do kreatywności, innowacyjnych opracowań i produkcyjnej działalności studenta.

Udział wzięło 605 studentów, spośród nich – 29 studentów miało wysoki poziom twórczych zdolności.

Tabela 4. Wyniki oceny twórczych zdolności studentów

	Wydział				
	Języka Angielskiego	Humanistyczny		Języka Francuskiego	Języków Słowiańskich
		Historia Psychologia	Tłumaczenia		
Ogólna liczba osób	204 osoby	85 osób	55 osób	101 osoba	137 osób
Wysoki poziom	10 osób (5%)	4 osoby (4%)	6 osób (11%)	4 osoby (4%)	5 osób (4%)

Źródło: badania własne.

Bank „Student Uzdolniony GIIM (Gorliwski Instytut Języków Obcych)”

Przeprowadzone badanie świadczy o słuszności wyboru przez studentów przyszłego zawodu i ich profesjonalnym ukierunkowaniu. Na podstawie statystycznych danych stworzony był **Bank utalentowanych studentów**.

Ponadto na podstawie powyższych wskaźników skonkretyzowano kierunki pracy ze studentami.

Należało do nich:

W ramach procesu nauczania:

- zaangażowanie studentów do tradycyjnych form pracy w grupie;
- wykorzystanie technologii nauczania problemowego;
- wykonywanie przez studentów zróżnicowanych zadań;
- wykorzystanie niestandardowych zadań podczas zajęć twórczych;
- wykonywanie przez studentów zadań indywidualnych;
- przeprowadzanie przez wykładowców indywidualnych konsultacji i rozmów z studentami.

W ramach działalności pozalekcyjnej:

- przeprowadzenie konkursów mistrzostwa pedagogicznego;
- aukcja idei pedagogicznych;

- przeprowadzenie twórczych konkursów pedagogicznych;
- przeprowadzenie olimpiad studenckich z przedmiotu;
- organizacja teatru pedagogicznego;
- organizacja szkoły pedagogów-organizatorów w ramach obozów letnich.

W ramach działalności naukowo-badawczej:

- zaangażowanie przyszłych nauczycieli do pracy w studenckich kołach naukowych, grupach badawczych, laboratoriach naukowo-metodycznych; do klubu pedagogicznego; do udziału w naukowych konferencjach;
- zaangażowanie studentów do pisania referatów, przygotowania artykułów naukowych do druku w czasopiśmie naukowym.

W ramach praktyki pedagogicznej, która daje wyjątkowe możliwości ujawnienia i rozwoju zdolności oraz talentów studentów, zwracano uwagę na:

- kontakt z nauczycielami-mistrzami z dużym doświadczeniem pedagogicznym oraz przeprowadzenie pod ich kierownictwem niestandardowych lekcji,
- wykorzystanie innowacyjnych metod i form nauczania,
- organizowanie działalności pozalekcyjnej i wychowawczej,
- prowadzenia kół, klubów, sekcji.

Zdolności lingwistyczne sprawdzano poprzez:

1. Przygotowanie studentów, z wysokim poziomem rozwoju zdolności lingwistycznych, do publicznych występów i uczestnictwa w konkursach i konferencjach.
2. Przeprowadzenie cyklu zajęć, ukierunkowanych na rozwój długoterminowej i operatywnej pamięci; znajomość technik szybkiego zapamiętywania informacji.
3. Cykl zajęć z rozwoju werbalnego intelektu.
4. Cykl zajęć z rozwoju fonemu słuchu, wizualnego postrzegania informacji.
5. Cykl zajęć z rozwoju kreatywności i komunikatywnych zdolności.
6. Cykl zajęć skierowanych na podwyższenia motywacji do studiowania języków obcych.
7. Przeprowadzenie konkursów na wiersz, opowiadanie, baśń.

Zdolności pedagogiczne

W celu rozwoju pedagogicznych zdolności zaplanowano następujące rodzaje pracy:

1. Przeprowadzenie pedagogicznych gier w celu rozwoju u studentów twórczego, produkcyjnego myślenia, w szczególności aktywizację operacji umysłowych (analizy, syntezy, zestawienia); rozwoju poznawczej aktywności i samodzielności.

2. Przeprowadzenie treningów w celu rozwoju wyobraźni pedagogicznej, twórczej fantazji, zdolności komunikowania, procesów poznawczych (pamięci, myślenia, uwagi), rozwoju empatii.
3. Przeprowadzenie treningów, skierowanych na rozwój zdolności pedagogicznych u studentów, które są konieczne w pracy nauczyciela, ponieważ sformowane na tych zajęciach umiejętności pomogą studentom podczas odbywania praktyki pedagogicznej w szkołach.
4. W celu rozwoju twórczego potencjału przyszłego nauczyciela niezbędnym jest przeprowadzenie konkursów, wystaw twórczych prac studentów, naukowych konferencji.

Zdolności przywódcze

Pierwszym etapem jest w tym zakresie stworzenie **Szkoły liderów**, której działalność skierowana byłaby na przygotowanie młodzieży do skutecznego działania w środowisku lokalnym, identyfikacji własnych możliwości i rozwijania nowych umiejętności, przydatnych w życiu codziennym oraz w przyszłej pracy.

Celem szkoły liderów jest rozwój zdolności umysłowych; potencjału intelektualnego; zdolności przywódczych; intelektu werbalnego; sztuki oratorskiej; umiejętności samoregulacji; kształtowania i prezentacji własnego imażu; umiejętności zarządzania własnym czasem (time – management).

Głównymi technikami pracy są: gry, treningi, dyskusje, okrągłe stoły, zadania twórcze, obrona projektów.

Zdolności twórcze

Badając praktykę udowodniono, iż tylko twórczy, kreatywny nauczyciel może wykształcić twórczą i kreatywną jednostkę. W tym celu pedagog powinien zwerifikować swoje umiejętności, zmodyfikować pracę z uczniami, dostosowując ją do wymagań współczesności, działać innowacyjnie i kompetentnie. Dlatego praca z twórczo utalentowanymi studentami powinna być skierowana na rozwój ich zdolności. Istotnym z badawczego punktu widzenia było:

- Przeprowadzenie treningów twórczości: „Grekow W. System treningów” w ramach realizacji programu „Socjalno-psychologiczne towarzyszenie studentów”, „Rozwój kreatywności”. „Trening kreatywności – metoda rozwoju twórczego potencjału studentów”; Pietrowa E. „Psychologiczny trening. Trening rozwoju kreatywności. Gry”.
- Przeprowadzenie „okrągłego stołu”: J. Szerer „Technicy kreatywności: jak w 10 krokach znaleźć, ocenić i wcielić idee”.

Podsumowanie

Zaproponowana koncepcja bazuje na systemowym podejściu do studiowania pedagogicznych zjawisk i procesów, co pozwala zabezpieczyć efektywność poznawczej, naukowej i praktycznej pracy studentów; sprzyja nie tylko kształtowaniu wiedzy, umiejętności, ale i rozwojowi twórczego pedagogicznego myślenia przyszłego pedagoga, a także pobudza do twórczej samodzielnej działalności poznawczej.